

Núm. 27 ANY VII

AU!

ESTIU ' 93

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

Ajuda: 325 pts.

**ESPELEOLOGIA AL
CASTELL DE MORELLA**

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

DES DEL 1900
L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

Marquesa F. Sol, 2

MORELLA - Tel. 16 01 74

TALLERS HONORIO

Agència

RENAULT

Hostal Nou, s/n.

Tel. 16 01 91

MORELLA

Telèfons:

16 00 08 i 16 01 25

(2 línies)

Portal de Sant Mateu, 2

MORELLA (Castelló)

Garcia

ADROGUERIA

Sant Joan, 22 - Tel. (964) 16 08 73

12300 **MORELLA** (Castelló)

AVI!

**REVISTA COMARCAL
DELS PORTS**

ANY VII - Núm. 27

ESTIU 1993

Equip fundador: Carne Segura (Cintorres), Narcisca Rambla (El Forcall), Ramon Bel i Bartomeu Messeguer (Herbers), Ernest Querol i Jesús Sangüesa (Morella), Manuel Clemente i Quico Blasco (Sorita), Joan Manuel Falcó i Josep Mª Zapater (Vilafranca).

Consell de Redacció: Montxo Monfort, Julià Pastor, Ernest Querol, Narcisca Rambla, Carles Ripollés, Jesús Sangüesa, Josep Mª Zapater.

Picatge: Julià Pastor.

Dibuixants: Montxo Monfort i Javier Perlado.

Portada: Montxo Monfort.

Col.laboradors: Tots els que vulgueu escriure.

Correcció lingüística: Julià Pastor i Ernest Querol.

Administració i Gestió: Carles Ripollés i Jesús Sangüesa.

Distribució: Jesús Sangüesa

Edite:

Associació Cultural
i CNL
dels Ports

NIF: G-12.080.636

Correspondència i
col.laboracions
a l'Apartat de Correus 18
de 12300 Morella

Imprimeix:

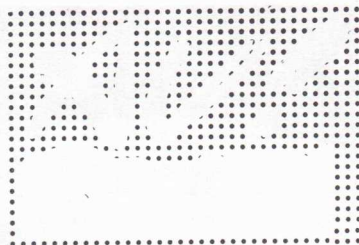
—Jordi—
DASSOY
Sant Carles de la Rapita

Preu subscripció: 1.300 pts.

Preu exemplar: 325 pts.

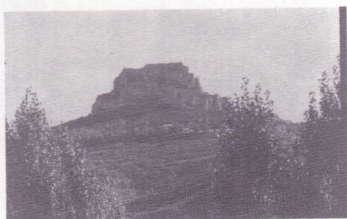
D.L.: B-20.594-87

Edició en paper reciclat

S U M A R I

S

CREACIÓ 17

ACTIVITATS
DE L'ASSOCIACIÓ 18

LA BÚSTIA 20

RECUPEREM
EL NOSTRE PATRIMONI 22

ORELLA ESCRIVANA 24

OPINIÓ 27

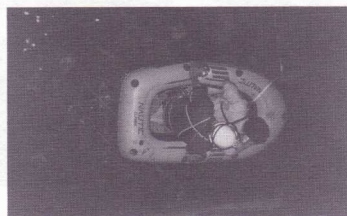
GALÀXIES 29

EDITORIAL:
QUI ENS VOL ENGANYAR.. 5

MONOGRÀFIC
- Espeleologia
al castell de Morella 7

UM

NOTÍCIES COMARCA
- Vilafranca 12
- El Forcall 13
- Todolella 13
- Morella 13
- Portell 16

A

R

I

TRADICIONS POPULARS 30

ITINERARIS 33

ECOLOGIA 34

Espeleologia al castell de Morella

Treball realitzat per la SOCIETAT ESPORTIVA ESPEMO (E. Barreda, D. Boix, H. Adell, J.J. Membrado, C. Millán, J. Querol, J.A. Querol, X. Segura, J. Andrés, C. Sangüesa, S. Fabregat).

Per a dur a terme el treball comptem amb tots els permisos necessaris i corresponents de l'Ajuntament de Morella i de la Generalitat Valenciana.

Des de l'estiu de 1990, la Societat Esportiva ESPEMO està fent un estudi sistemàtic del castell de Morella, que resulta prou complicat per causa de la utilització que se n'ha fet en les diferents èpoques.

Es troben ja restes arqueològiques del Neolític que denoten la presència humana. A partir d'aquell moment totes les cultures han anat deixant rastres, més o menys difusos, segons els assentaments posteriors.

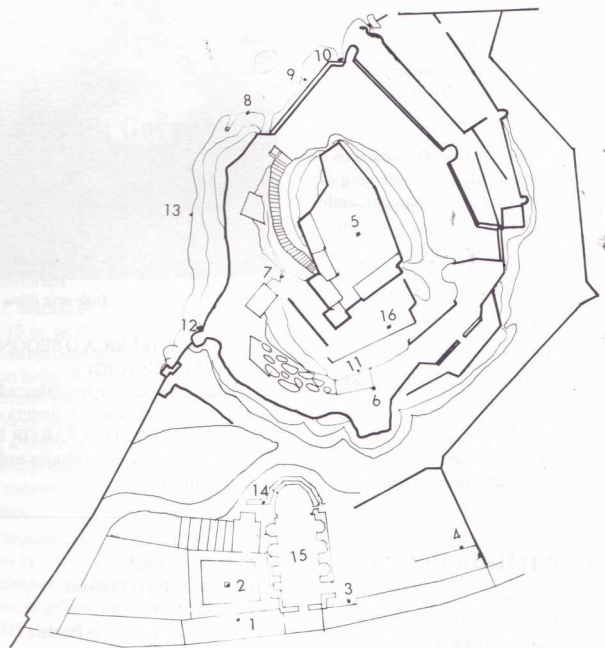
El nostre treball pretén col·laborar en

el coneixement d'un lloc tan interessant.

L'equip que treballa abarqua les àrees d'exploració, topografia, fotografia, geologia, arqueologia i documentació històrica. Pretenem que l'estudi pugue anar progressant i contribuint fortament al coneixement de la nostra història i les nostres raïls.

El present monogràfic és un avanç o primícia del treball que s'està fent centrat, de moment, en l'estudi de totes les cavitats existents al Castell: naturals, naturals aprofitades i artificials.

Cavitats del castell

1.- Albelló del claustre de Sant Francesc. 2.- Aljub del claustre de Sant Francesc. 3.- Aljub exterior de l'església de Sant Francesc. 4.- Aljub del quarter de cavalleria. 5.- Aljub de la Plaça d'Armes. 6.- Aljub del Forn. 7.- El "Cacho". 8.- Forat del Cantal de Sant Pere. 9.- Forat de l'Orinal. 10.- Forat de la Porta Ferrissa. 11.- Forat del Forn. 12.- Forat de la Torre de la Pardala. 13.- Forats de l'Alamera. 14.- Fossat de drenatge d'humitats. 15.- Fossat de l'interior de l'església de Sant Francesc. 16.- Palau del Governador.

Arqueologia del castell

PRE I PROTOHISTÒRIA

Encara que suposem que l'ocupació humana del Castell ha de ser molt més antiga, no disposem d'altra documentació que les restes trobades en recerques pacients a l'Alamera, Convent de S. Francesc, hort del Col·legi, Plaça de Bous i tot el recinte del Castell. Es tracte de troballes esporàdiques, aïllades, sense context ni seqüència i, per això, de difícil atribució. Alguns d'estos materials es troben incrustats al morter de les parts i murades i són, al nostre paréixer, les restes més antigues atribuïbles al Neolític.

Ceràmiques del Neolític. Foto: Ximo Andrés

NEO-ENEOLÍTIC

- Fragments de ceràmica feta a mà amb incisions, afeinaladures i nervadures.

- Fragments de pedra pulida, de la indústria del sílex, i molinets de mà trobats a l'Alamera i a l'església de S. Francesc.

- Granet de collar discoidal d'os i un caragolet de mar usat com a penjaroll trobats juntament amb restes ceràmiques i lítiques al costat de la torre del Panto.

Indústria lítica. Foto: J. Pastor

EDAT DEL BRONZE (1800 - 800 A.C.)

- Nombroses restes de ceràmica.

PRIMERA EDAT DEL FERRO (1000 - 500 A.C.)

- Restes ceràmiques: vores atrompetades, trossos amb decoració incisa i algunes bases planes i anulars.

CULTURA IBÈRICA O SEGONA EDAT DEL FERRO (500 A.C. FINS A LA ROMANITZACIÓ)

- Fragments de ceràmica fabricada amb torn. Algunes vores de **cap d'anec** i altres trossos amb restes de pintura de color vinós.

ROMANITZACIÓ (A PARTIR DE 218 A.C.)

- Tres fragments de ceràmica amb vernís negre campanians i sis trossos, de "terra sigillata".

Les cavitats del castell

El treball fonamental que presideix, en el moment, consisteix a fer l'exploració, cartografia i topografia de les cavitats del Castell. Podem fer una distinció de tres tipus de cavitats: les cavitats naturals, les cavitats naturals aprofitades per a construccions d'ús i les artificials o totalment de construcció. A continuació posem la llista de les estudiades.

Naturals

- Forat del Cantal de Sant Pere.

- Forat de l'Orinal.
- Forat de la Porta Ferrissa.
- Forat del Forn.
- Forat de la Torre de la Pardala.
- Forats de l'Alamera.

Naturals aprofitades per a construccions

- El «Cacho».
- Palau del Governador.

Artificials o de construcció

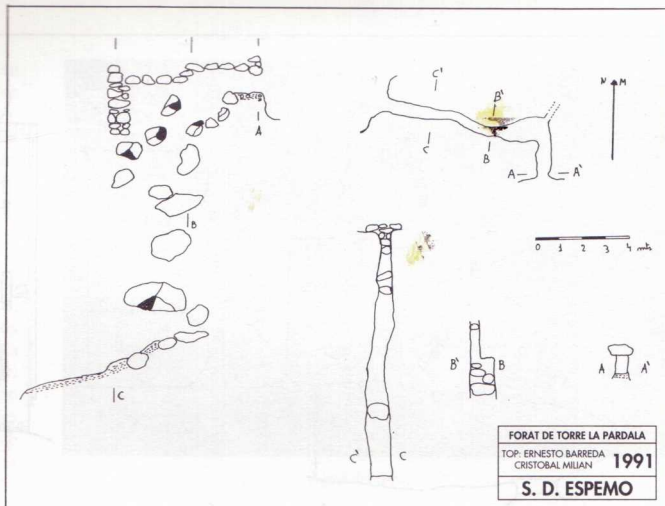
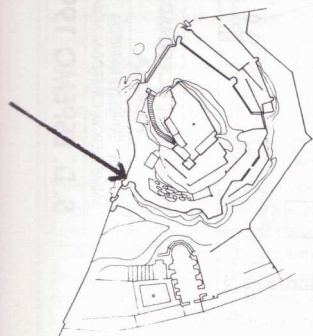
- Albelló del claustre de Sant Francesc.
- Aljub del claustre de Sant Francesc.

- Aljub exterior de l'església de Sant Francesc.

- Aljub del quarter de cavalleria.
- Aljub de la Plaça d'Armes.
- Aljub del Forn.
- Fossat de drenatge d'humitats.
- Fossat de l'interior de l'església de S. Francesc.

A continuació us presentem la descripció, planta i alçats de tres models de cavitats, un de cadascuna de les classificacions que acabem de fer.

Forat de la Torre de la Pardala

FORAT DE TORRE LA PARDALA

TOP: ERNESTO BARREDA
CRISTOBAL MILAN

1991

S. D. ESPEMO

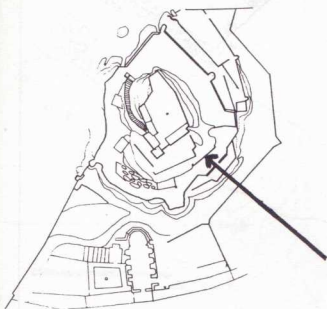
Situació: Davall de la torre del mateix nom.

Descripció: Es tracte d'una diàclasi vertical de direcció E-W. Quan es va edificar esta part del castell es va reomplir parcialment. El pas de la diàclasi permet entrar i eixir del recinte del Castell, creuant la roca per davall de la torre. Al cantó de l'Alamera, o part exterior, és on té l'altura més gran i és de 9 metres fins a la base de la torre. Al llarg de tota la diàclasi existeixen molts blocs empotrats alguns dels quals formen un fals pis.

Espeleometria:

Desnivell màxim: 9 m. - Recorregut en planta: 7 m. - Recorregut real: 15 m. - Ample: entre 0,35 i 0,80 m.

Palau del Governador

Situació: Es troba a l'interior del recinte del Castell, uns trenta m. a la dreta després d'atravesar el cos de guàrdia.

Descripció: La zona d'accés està delimitada l'exterior per un mur gros de pedra amb sòcol de carreu, d'una grossària de 180 cm. El mur de la fatxada té dos portes i dos nivells de finestres. Al nivell de baix n'hi ha tres de menudes i al nivell superior tres de més grans.

Sobre la finestra central hi ha un escut d'Espanya i davall, a la pedra que fa de llinda, una inscripció en castellà que

diu: «Reinando Felipe V y siendo gobernador de esta plaza el barón de Iltre. Año 1713».

La part alta de la fatxada està molt deteriorada.

L'entrada és una habitació espai-osa de 15 m. de llarg per sis d'ample i una altura màxima de 7 m. Hi ha empremtes d'un forjat de fusta. El sostre està construït amb grosses voltes fetes amb lloses posades de costat i revestides d'algeps. La solidesa d'este edifici és inqüestionable, perquè, a pesar d'estar abandonat, es conserve en condicions prou acceptables.

Seguint cap a l'interior ens trobem amb la cova natural que té tres zones perfectament diferenciades: la galeria gran, la galeria superior i la galeria del fadri.

La galeria gran, de 25 m. de llarga per 5 d'ample i una altura que oscil·le entre els 6 i els 18 m., es clave davall del penyal superior del Castell en direcció NW.

El pis, que té una lleugera inclinació cap a l'exterior, està format de terra i restes de construcció. Les parets estan retocades en diferents punts per a per-

metre el màxim aprofitament. En varis llocs es poden veure les entalladures a on es fixaven les bigues de fusta que sostenien els 5 forjats existents. A la part dreta, entrant, a 11 m. del pis hi ha una obertura que done a l'exterior; es tracte d'una porta que comunicava la quarta planta amb la part superior del cos de guàrdia (2n. canó). Les bades laterals estan tapiades amb murs de maçoneria.

La galeria superior està penjada a 9 m. del pis de l'anterior. Pren una direcció W amb forta inclinació cap amunt. fa 10 m. de llarg per 2,50 d'ample i 12 m. d'altura en el seu punt màxim. Esta galeria també ha sigut modificada artificialment. El pis d'esta galeria correspon al tercer pis. Les parets estan retocades i algunes bades i forats, emparedats.

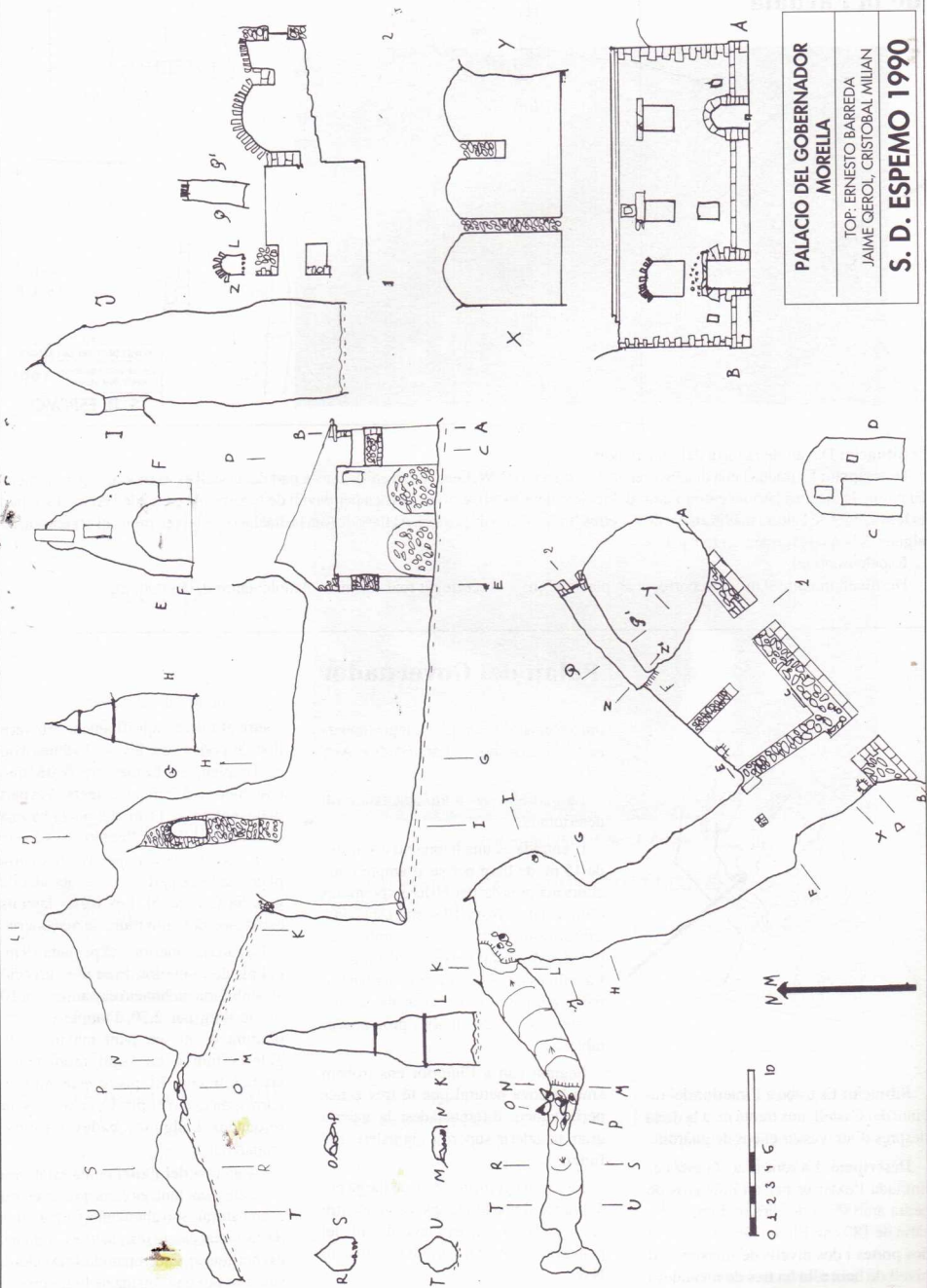
La galeria del Fadri no ha estat modificada i, per tant, es conserve en el seu estat natural amb abundants formacions de carbonat càlcic (estalactites, algunes excèntriques). Està separada de la galeria superior per una solside de blocs procedents del sostre. Fa 14 m. de llarg per 2 m. d'ample i 1,50 m. d'alt. Després de passar la solside, la galeria presente una forta inclinació cap avall.

PALACIO DEL GOBERNADOR

MORELLA

TOP: ERNESTO BARREDA
JAIME QEROI, CRISTOBAL MILAN

S. D. ESPEMO 1990

Gènesi: Cavitat tectònica formada en el creuament de dos diàclasis, una de direcció SE-NW i l'altra de direcció E-W, eixamplada per dissolució deguda a la infiltració d'aigües de la part alta del castell.

Espeleometria:

Desnivell màxim: +22 m.

Recorregut en planta: 51 m.

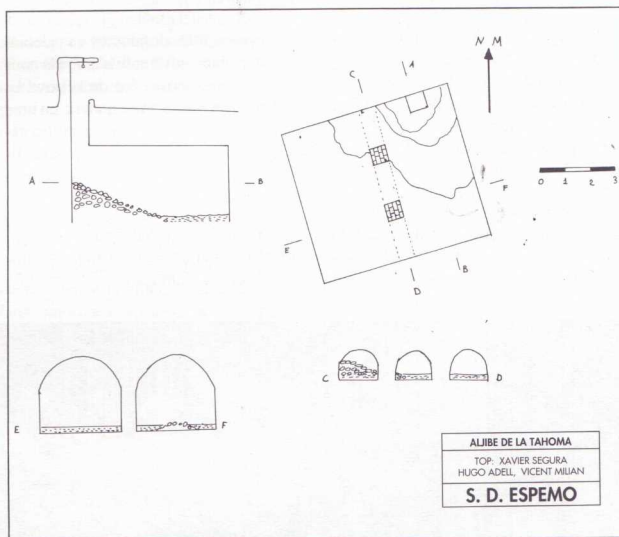
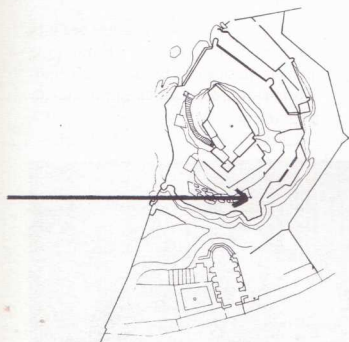
Recorregut real: 63 m.

Llegenda: Existix la creença, transmesa oralment, fins i tot publicada per algun autor, que l'interior de la gruta comunicava amb la plaça més alta del Castell. Després de fer l'exploració pertinent, amb les escalades necessàries per a fixar el sostre de la cova amb precisió, podem afirmar que això no és de veres.

Aljub del forn

Aljub del forn

Situació: Es troba a la segona planta del recinte, al costat de les ruïnes de l'edifici del forn, que està pròxim al palau del governador.

Descripció: És un aljub de planta rectangular, de 7 per 6 m. A en terra hi ha una capa de fang residual de les aigües. Al recte de la boca d'entrada hi ha un muntó de pedres que han anat tirant des de l'exterior. Té una altura màxima de tres metres. Per a sostindre la bòveda hi ha tres arcs que atravessen l'aljub a la llarga i el dividixen en dos meitats. Sobre estos arcs descansen les dos voltes que aguanten la coberta. L'accés es fa a través d'un pou cobert amb la boca orientada a l'E. Encara es conserva l'anella metàl·lica d'a on es penjave la curriola. Este pou fa un quadrat de 0,70 m. de costat. L'interior es conserva en bon estat, després d'estar tan abandonat, a causa, fonamentalment, de la solidesa de la construcció.